

Eraikuntza Elena Asinsen artelanean

AMAIA ITURBIDE

1. Hainbat perspektiba helburu baterantz

Elena Asins sortzailea, besteak beste, ordenagailuen erabileran trebatua eta teknologia artearekin uztartzen aitzindaria, lan abangoardistaren egile da, non matematikak, poesia konkretuak, musikak, semiotikak, arkitekturak eta filosofiak zerikusi handia daukaten. Honetaz gain, zehaztasuna eta isiltasuna nonahi aurki daitezke estetika eta mistizismoarekin batera.

Bideoari buruz hausnartzerakoan, Sylvia Martinek *Videoarte*-n arte mota honen ezaugarriak zeintzuk diren gogorarazten digu: izaera aldakorra eta hedakorra, diziplina desberdinen arteko topagune esperimentalak bezain adierazkorra, une oro sortuz doazen garapen teknikoekiko lotura, proiektio muralarekiko jaidura, gizartean inplikatzeko modu konprometitua eta iraultzailea, publikotasuna, hartzailearen jarrera aktiboa (bai fisikoa, bai psikikoa), irudien mugikortasuna (errepikapenen eta sailen bitartez) eta egitura narratiboak. Baina, bideoa, batez ere, espazioa eta bereziki denboran oinarriturik dagoela diosku: «Aparatuaren funtzioa denboran gertatutako garapenen grabazioan datza eta denboran egindako eraikuntzen sorkuntzan» (17).

Elena Asinsen arte pertsonalera igaroz, ezaugarriok oro har betetzen badira ere, desberdintasunik egon badago. Adibidez, ikuslearen (eta bere kasuan baita ere irakurlearen) jarrera psikikoa eta espirituala izango da eta ez fisikoa. Beraz, bideogintzari darizkion inmaterialtasuna, abstrakzioa eta espiritualtasuna Asinsengan askoz azpimarratuago geratuko dira. Berarena ororen gainetik arte kontzeptuala den aldetik, bideoa batik bat ideien proiektiorako erabiliko du. Eratzen dituen espazioei dagokienez, berriz, mugagabeak dirudite eta denboraz den bezainbatean, oraina landuko digu bideogintzaren sinkroniatasuna jasoz, goratuz. Eta hau guztia berebiziko intentsitateaz eta originaltasunaz, zeren gutxitan bezala bideogintzaren bitartez errealitatea eta egunerokotasuna espiritualtasunarekin eta transzendentziarekin uztartuko baititu. Teknologia berriekin jarraituz eta beti ere esperimentatuz, egileak

berak hauxe aitortu du: «Ordenagailuak gure burmuinak bezala lan egiten du, desberdintasun bakarra subkontzientean datza».

Giro abangoardistaren bidetik asaldaketa sozio-politikoetan murgildu eta bidegabekeriak salatuko ditu, zapalduen zein ahotsik gabekoen alde jarriz eta norberaren konpromisoak, erantzukizunak eta balore berriek eskatzen dituzten etika aldarrikatuz. Oteizak bezala espiritu aske eta urratzailea bere egingo du errebeldia dadaista moduko batean arituz.

Hasiera-hasieratik teknologia berriei atxikita egon bada ere, ezbairik gabe Asinsen artearen funtsa matematikak dira, zentzu erabatekoan eta eztabaidaezinean izan ere. Bere artelanaren bisualtasuna, hein handi batean, hortik letorke.

Dena dela eta irizpideok kontutan izanda ere, ikerketa luzeen ondorioz Asins bera izango da matematikaren zeregina zertan datzan argituko diguna, esanez dinamika matematikoan harremanetan dagoena baino gehiago harremana bera dela azpimarragarriena. Hurrengo arlo hauetan ere arreta jarriko du:

«68tik aurrera arlo lineala, egitura purua, irudiaren eta kon-tzeptuaren arteko harremana, matematika puruaren eta matematika grafi-koaren artekoa interesatzen eta arduratzen zaizkit.

Multimorfismoa edo egiturazko elementuaren analisia deitu izan dudaren atzetik nabil, bere jatorrian eta erregresioan zehar ibili ere» (*Oroimen puskak*, 65).

Matematikarien artean Pitagoras aipatuko du eta fisikarien artean, berriaz, Einstein. Pitagorasen ildotik gogora daiteke musika eta harmonia elkartuz matematikaraino heldu zela eta zenbakien garrantzia azpimarratu zuela, kosmosaren harmonia haietan mamituz. Baina ohi duen bezalaxe, Asinsek Pitagorasi buruz bere iritzi propioa jaulkiko digu, hurrengo baieztatuz: «Zenbakien zientzia landu behar dugu, gure hilketarik handienak kalkulu errakuntzak direlako. Hori da Pitagoras». Einsteini dagokionean, erlatibitatearen teoria aipatu behar, ezbairik gabe.

Matematikak gun e izango direlarik, beste hainbat eremutara helduko da, poesiara, musikara, arkitekturara, filosofia eta semiotikara, hain zuzen ere, arlo guzti hauen azpian ikuspuntu amankomun gisara utopia datzalarik.

Poesiari begira, Asinsek hiru puntutan jarriko du arreta: konkretismoan, logosean eta siltasunean, hurrenez hurren. Lehenengoari dagokionean, Gustavo Vegak hauxe idatzi du: «Bai konkretismoak, bai espazialismoak hitza objektu gisara hartzen dute». Beraz, Elena Asinsek poesia konkretuaren bitartez geometrismoan aritzearekin batera, poesia esperimentalean induskatu eta zeinu linguistikoen eta ikus eremuen arteko harremanak landuko ditu. Bigarren puntuari begira, Asinsentzat poesia logosa da, egia eta

edertasuna ezinbesteko arloak izango direlarik. Hirugarrenari dagokionean, berea bezalako poesia purua isiltasunari datxe kiola azpimarratu behar da. Honen guztiaren adibide gisara hortxe ditugu Asinsen *Konposizio zirkular letrista kolorean* eta *Konposizio zirkular letrista* lanak edota *Topaketa berankorrek* erakusketaren hormetan jarri zituen marrazkiak.

Asins Pitagoras zalea denez, une askotan musikan murgilduko da. Gogokoan dituen musikariaren artean Bach eta Mozart daude, arlo formal eta espiritualtasuna hain ondo landu dituzten bi egileok. Bach dela-eta, Asinsek egitura eta erritmo zentzua, musikaren arkitektura matematikoa, fugak eta konplexutasun barrokoa gertu sentituko ditu. Mozarti dagokionean, arlo harmonikoa, sinfonia izaera, ideien adierazpen gisara hartutako musika eta soiltasun neoklasikoa arduratzen zaizkiola pentsa daiteke. Bach gogoan *Canon*s 22 sortuko digu eta Mozart gogoan, berriz, zenbait kuarteto prusiar.

Gauzak honela, ez da harritzekoa Asinsen musika isila izatea, begieste mistikoa eskatzen duena. Musikak duen garrantzia azaltzerakoan, George Steinerrek *Lengoaia eta isiltasuna*-n idazten du poeta askok musika poesiarren gainetik jarri dutela adierazteko daukan ahalmenagatik, koderik sakonena delako, bere dimentsio erlijioso zein magikoagatik. Honetaz gain, hurrengo ere irakur diezaiokegu: «Musikaren bitartez arteak eta zientzia zehatzak sintaxi amankomunera hel daitezke» (64). Eugenio Triasen *Irudimen ozena* saiakeran, berriz, honako iritziokin topatuko gara: «Musika denboran aritzen den mugimendua da. Denboraren musika da, Karlheinz Stockhausenen terminologia teorikoan esateko. Musika beti *gertatzen da*» (584). Baldintzok kontutan hartuta ulertzekoa da Asinsi Stockhausen gustatzea, serialismo integralarekin hasi, musika elektroakustikoan zein instrumentalean aritu, geroxeago forma aleatorioekin jardun eta musika testualak idatzi duen egile abangoardista, egiturez arduratzeaz gain, ekialdeko filosofia eta zentzu mistikoa eta kosmologikoa bereganatu dituena. Bestaldetik, menhirrei buruz esan duena hortxe dugu: «Menhirra musika isila da, isiltasuna behar du, barnera biltzea».

Arkitekturari dagokionean, Asinsi Vasarelyri bezala eraikuntza (arkitektura eta hirigintza) funtsezko kontua gertatuko zaio. Umberto Eco *Egitura ausentea*-n ikuspegi semiotikotik ikusita, arkitekturaren estimuluak ideologiak ere badirela diosku, arkitekturak bizitzaren ideologia konnotatzen duela, beraz, bizitzeko modu berria igortzen digunez, zerbait berriaz informatzen gaituela eta bizitza berri horretara bultzatzen. Asins Ecoren ikuspegitik abiatzen bada ere, bere iritzi propioa aletuko digu: «sorkuntza oro, edozein delarik ere, antolamendua da, zeinetan guk geure burua eraikitzen baitugu» (*Oroimen puskak*, 274). Arkitektura gaitzat hartuta, hortxe daude *Project for an Architecture [Architecture]. Floor Plan with 81 points* eta *Project for an Architecture [Architecture]. Floor Plan; 15 points exedro [hexahedron] regular* lanak edo *Paradigma [Paradigm] for Scale* deitutakoa. *Topaketa beranko-*

rrak izeneko erakusketan ere menhirren eraikuntzaz dihardu. Egileak berak aitortu duenez, menhirren instalazioa *Canons 22*-tik dator, zeinetan J.S. Bachen omenez irudi bakoitzak aldaketa txikiak baititu, eta modu horretan bilakaturik doa, sailka bilakatu ere. Honetaz gain, Zarauzko pasealekuan kokatutako eskulturaren bezalaxe *Canons 22*-an ere betiereko itzuleraren filosofia dago, hasierara edo abiapuntura itzultzearena.

«Prozesuan murgildu eta, egunak joan egunak etorri, nire asmoetarako nahiko egokia zen sistema bat aurkitu nuen, nahiko egokia, eta berezia nire ekoizpenean. Zeren nik beti ikertu bainuen goranzkako-beheranzkako ekuazioarekin; baina aukera berri hartan gorabehera ezohiko bat gertatu zen: formulak deseraikitze bat eta eraikitze bat ezartzen zituen, elkarren ondoko beheranzkotasun eta goranzkotasunak, lerromakurrak iruditzen zitzaizkidanak, nahiz eta izatez bisualki lerrozuzenak izan.

Tira, eraikitzekeko modu berri hura interesatu egin zitzaidan. Kanonak deitzen jarraitu nuen, eta kasu honetan, ordu arte lortutako kopurua zela-eta, *kanonak 22*.

72 figura edo kanonek osatzen zuten lana, lauki batetik hasita desegin egiten zena huts bateraino eta prozesua jarraituz berriro laukia eraiki arte» (*Topaketa berankorrek*, 46).

Konturatu gabe hark guztiak hiri baterako egitasmoa zirudiela dio, periferiatik gunerantz abiatuta eta espazioaren desokupazio lineala garatuta. Ikuspegi horretatik fokaturik eta ildo horren bilakaeran sartuko du menhirren instalazioa.

Honen guztiaren haritik eta alde zurretik iradoki bezalaxe, filosofia Asinsi giltzarririk sendoenetariko bat izango zaio. Jürgen Habermasek *Ekintza komunikatzailearen teoria*-n filosofiaren gairik oinarritzakoena arrazoi dela diosku. Hain zuzen ere, perspektiba hori izango da Asinsena, arrazoiarena, eta, horrela, ordena metodiko eta sistematikoan oinarritutako estetikatik jabetuko da, non arrazionaltasunaren izenean zientzia eta utopia errebendikatzen diren mistikarekin batera. Eta planteamendu honetatik abiatuta, Kant, Wittgenstein eta, beste neurri batean, ekialdeko filosofiarekin bat egingo du.

Kant dela-eta, Asinsek balore unibertsaleko moralean sinistuko du (teologia moralean eta lege moralean), modu honetan gizateriaren eta munduaren aurrerabidearen alde eginez eta justizia eta ongizate sozialak bermatuko dituen aurrerabide ekonomikoa zein teknikoa bultzatuz. Kontzientzia eta itun amankomunean sustatutako espiritualtasuna gogoratuko ditu. Arrazoi teorikoa eta praktikoa ere batzeari ekingo dio, ezinbesteko lotura horretan arituz eta trebatuz.

Bere hainbat artelani erreparatuz gero, erritmo erregularreko progresio aritmetikoa zein geometrikoa eta goratze baten arabera mailak antze-

man ditzakegu, perfektzioaren bila antzeman ere, utopiak espazio osoa hartuko duelarik, eta estetikaren izenean edertasunak egiairen sinonimo gisara funtzionatu du. Ezagutza eta minberatasuna loturik joango dira eta forma purua (ez substantzia), harmonia, kutsu sublimea eta abstrakzioa (beraz, izaera mugagabeko edertasuna eta esanahi zehatzik gabea) aurkituko ditugu. Artelan subjektiboak badira ere (etereoak eta haietako asko izenbururik gabeak), era berean, objektibotzat har daitezke eta unibertsalak eta transzendentalak dira. Formari berebiziko oihartzuna emanez, guztia era matematikoan eta zehatzean burutuko du, bide beharrezkoa eta zorrotza urratuz, arrazoa eta utopia lagun.

Wittgensteinen pentsamendua ondoan duelarik, Asinsek sinpletasanari eutsiko dio, besteak beste, sinpletasanak eraikuntzaren bitartez bere baitan konplexutasuna daramalako. Honetaz landa, mugez eta konbinazioez arituko da, matematikoki eta logikoki aritu ere, mistizismoa eta isiltasuna bereganatuko ditu eta etikaren eta estetikaren arteko uztarketari ekingo dio, horrela haratagoko kutsua erdietsiz. Bai artean, bai bizitzan landu duen outsidertasuna ikuspegi horretatik etorriko zaio.

Artelan batean Ludwig Wittgensteinen *Zettel* aipatzen badu ere, filosofo austriarraren itzala Asinsengan askozaz luzeagoa da. *Tractatus logico-philosophicus*-en horrelako esaldiekin topa gaitzek: «Forma egituraren posibilitatea da» (53) edo «Leku geometrikoak eta logikoak bat egiten dute, existentzia baten posibilitatea diren aldetik» (65). Pentsamenduok Asinsen *Strukturen* sailera eta izenbururik gabeko hainbat lanetara garamatzate. Bestaldetik, Wittgensteinen *Denetariko oharpenak. Kultura eta balorea*-n hauxe irakur dezakegu: «Pentsalariak lotura guztiak markatu nahi dituen delineatzailearen antz handia dauka» (574). Esaldi honek Asinsen *Erritmo oblikuo-baikorra, Erritmo oblikuo-ezkorra, Garapen* eta *Konbinaketak* artelanak gogora ekarri ahal dizkigu.

Ekialdeko eraginaren artean *I Ching* eta Lao zi leudeke. *I Ching*-a aspaldiko jakituria txinatarraren liburua dugu, non zientzia, psikologia, literatura, filosofia eta poesia anitz aurki daitezkeen. Espiritualtasun handikoa, denbora ezinbestekoa da bertan. D. J. Vogelmann-ek *I Ching*-en poetikotasuna azpimarratzeaz gain, hauxe diosku:

«Zehaztasunari begira, antzinatasun txinatarraren ondare hau zeinuen lengoaiaren bertsio "humanista" dugu, berez abstraktua eta guztia hartzeko duena, oinarrian giza munduaren bilbeari dagokiolarik, gizakien bizitzari baldintza eta testuinguru guztiak kontutan hartuta. Eta helarazitako ahozko testu hau jakituria taoistaren eta Konfuzioren filosofia moralaren printzipioen arteko amalgama denez, birtualki etika tratatu baten gisara agertzen da» (*I Ching. Aldaketan Liburua*, 12).

Hain oparoa den liburu honek bestelako ikuspeirik eta iruzkingilerik eduki du, adibidez, C. G. Jung:

«Antzinako pentsamolde txinatarrak kosmosa fisikari modernoaren gisara begiesten du, zeinak ezin baitu ukatu munduaz daukan eredu egitura zeharo psikofisikoa denik [...] Pentsamolde txinatarraren arbera sinkronizitatea gertaeren kointzidentziak aritzen da, kasualitateak gertaeren sekuentzia deskribatzen duen era berberean» (*I Ching. Aldaketan Liburua*, 25).

Elena Asinsek sortu dituen hainbat *i ching*-en bitartez arlo fisikari ez dio arretarik jarriko, baina bai espiritualari. Ikuspegi orokorrari begira, Taoren funtsa ekarriko digu gogora. Eta horrela, bizitzaren zentzua eta bidea aurki ditzagun, mendebaldeko gizarte honek eskaintzen dizkigun hainbeste alferreko gauzatatik askatutakoan, oinarria eta barne orekara abia gaitezen bultzatuko gaitu, hona heltzeko ibili beharreko urratsak zailak edo ezohikoak direla ohartaraztearekin batera. Asinsen *i ching*-ak ikusitakoan, *I Ching* liburuaren baitan datzan aldaezina aldaketa delako filosofia ere barneratuko zaio bere artelanera hurbildutako edonori.

Lao zi filosofoaren *Tao te king* liburuaren izenburuari begira, "tao" bidea edo ur ibilbidea izango litzateke eta "king", berriz, bertutea. Liburu honek erreala denaren igaroaldiaz dihardu, bizitzaren etengabeko eraldaketaz, bila-kaeraz, gauzen etorreraz eta prozesuaz mintzo da, gauzak berez gertatzen direla, modurik naturalenean, inmanentzia hutsaz, badatozela eta badoazela euren ibilbidean, beraz, ez da ezer derrigortu behar, bideak dena eramaten baitu. «Bideak bere burua du arau» (79) edo «Itzulbidea bidearen mugimendua da» (109) idatzita daude bertan eta baita *yin* eta *yang*-aren filosofia eta baloreen antzaldaketa ere. Asinsen artelanera etorrira, osagaiok hartuko ditu kontutan: bere buruarekiko fideltasuna, bilakaera, berezkotasuna eta kontra-jarriak diren elementuen arteko osagarritasuna. Eta dena harmonia eta hutsunea xede harturik.

Asinsek bi gai filosofiko garatuko ditu nagusiki: denbora eta ausentzia. Denboran oraina errebindikatuko du behin eta berriro, nahiz eta *Oroimen puskak* erakusketan iraganik egon badagoen eta trikuharriak zein menhirrak aurki ditzakegun eta *Topaketa berankorrek* izenekoan, berriro ere, aipatutako monumentu megalitikoak gaitzat hartzen dituen. Trikuharriak direla-eta, era-kusten dizkigun mota desberdinetako trikuharrien bitartez espazio hutsak eta beteak aldizkatuko ditu denboran zehar. Gainera, bidez ikus daitezke, beraz, honi guztiari bideoaren denboratasuna ere gehitu behar zaio. Menhirrei buruz, berriz, hauxe adierazten digu: «Ez dut bilatzen historiaurreko artea imitatzea, baina bai interpretatzea, oroimenerako monumentu sakratuen kontzepzio hori».

Arestian adierazi bezala, Asins orainean arituko da, baina bere orainaldiak berezitasunik izango du, zentzu intenporalarena, hain zuzen ere. Denborari buruz hausnartzerakoan, *Oroimen puskak* erakusketaren izen bereko liburuan denbora giza bilakaeraren espazioa dela aitortzeaz batera, denbora objektiboaz eta errealaiz dihardu. Hurrengo ere gaineratuko digu:

«Duela urte askotatik hona nire lanean laugarren dimentsioa, hau da, denbora sartu dut.

Denborak mugimendua dakar eta mugimendua jarraitua edo ez jarraitua izan daiteke, jariakor edo erdi moztua eta abar. Ildo honetatik abiatuta, denbora existitzean oroimen bilakatzen da, igarotzea da, narrazioa eta diskurtsoa da» (*Oroimen puskak*, 284).

Topaketa berankorrek erakusketan eta azalpen gisara, berriro ere, denboraz arituko zaigu:

«Denboraren joanaz pentsatzen denean, bizi izandako edo jada bizi ez diren esperientzien kontzientzia hartzen da. Erakusketa hau azken urte hauetako bideoek, instalazioek eta auskalo zer eraikuntzatarako proiektu linealek osatzen dute. Ekintza-garaiak gogoratu nahi izan ditut; hain zuzen, garai haietan, nolabaiteko utopia bat izango litzateke halako gauzak egitea eta erakustea» (7).

Trikuharriak eta menhirrak aukeratu eta orainaldian txertatzean, hiru jauzi kualitatibo erdietsiko ditu. Batetik, lokala eta partikularra den zerbait unibertsaltasunean bilduko du, bestetik, mitotik logoserako bideari ekingo dio eta, hirugarrenez, trikuharria konkabotasuna dela medio gure barnekoitasunaren sinbolo bilakatuko du eta menhirra, berriz, gure duintasunarena, gizakiaren baitan bertikaltasuna ezartzea baitu xede. Eta bidenabar euskal kulturaren sistema barruan zenbait aurrerapauso emango ditu, trikuharria zein menhirra semantikoki eta semiotikoki ez ezik, filosofikoki ere zentzuz betetzean. Horrela, etorkizunerako biderantz abiaraziko ditu.

Ausentziari begira ere lan ederra bezain hausnartua utzi digu Asinsek, antzinako eraikuntza hauen bitartez espazio sakratu eta existentzialekin lan egiten duen aldetik. Gainera, ekialdeko artean bezala hutsunea balore baikor gisara berreskuratuko du.

Beste arlo batera igarota, Asinsen artelana semiotikatik ikusita *performance*-aren barruan dagoela eta lengoia formalizatuak deitutakoen sailean kokatzen dela gogoratu behar da, hau da, matematikaren egituretatik abiarazita sortutako lengoia artifizialean, kasu honetan konputagailuei eta teknologia berriei egokituta. Honetan guztian geometriari leku garrantzitsua dauka, zeren Umberto Eco dioen bezalaxe: «Arkitektura espazioen artikulazioaren artea baldin bada, Euklidesek bere geometriaren eman zuena espazioen arti-

kulazioaren kodifikazioa izan zitekeen» (*Egitura ausentea*, 360). Asinsek kode autonomo bat lortuko du, ohiko sistemetatik kanpo dagoen komunikazio sistema propioa eraikiz. Semiotikaren giltzarri den egiturari begira, Asinaren artelanean formak eta objektuak berez sortu eta egituratuko dira askatasunean eta modu horretan egiturak hedatuz eta hedatuz joango dira. Perspektiba zabal horren arabera eta Chomskyren gramatika generatiboaren espiritua berberak posibilitate, artikulazio eta kode berriak aurkituko ditu eta horrela, aurrerabidearen izenean eta antzaldaketa eta garapena helburu, espazio dinamikoaren bitartez beste errealitate bat aurkeztuko digu.

Osagarri guztiokin Oteizaren bi esanok beteko ditu: «Urrutikoa nire buuruarengana hurbiltzen nauen gauza bakarra da» eta «Arte berri eta originalaren benetako transzendentzia espirituala benetako sorkuntza estetikoak da: desokupazio espaziala».

2. Pentsamendu dialektikoa eta espiritualtasuna

Aurreiritzirik gabeko pentsamolde irmo eta erradikala duelako sarrarazi-ko du artelana dialektikan eta ikuspegi kontrajarriak elkarren beharrean diren dinamikan, era honetan asmo konplexua bezain interesgarria plazaratuz eta perfekzioan urrats esanguratsuak emanez. Eredu birtuala, zientifikoa eta funtzionala ikusezintasunarekin eta mistikarekin elkartuko ditu, analitikoa dena sintetikoarekin (Mondrian eta Malevich erreferentzia puntutzat harturik), abstrakzioen mundua (ideiena) konkretutasunarekin (horra hor objektuak, poesia konkretua deitutakoa). Esentziala eta betikoa dena abangoardiarik esperimentalenarekin uztartuko digu, distantzian landutako arte objektibo eta tinkoa subjektibo eta sentitua denarekin (emozioarekin), esanezina komunikazioarekin. Zeinuari atxikiko zaio, baina, era berean, arteak benetan esanguratsua denaren betetasuna itzultzen digula diosku, teknologietan aritu arren edota horrexegatik beragatik, manipulatu eta domestikatua egon daitekeen edozertatik ihes eginez (gogoratu Oteizak ere bide bera aukeratu zuela). Pragmatismoa utopiarekin batuko du.

Eta hau guztia zuria eta beltza baino ez erabiliz. Ezin zitekeen bestela izan, zorroztasuna baitu lege Elena Asinsek. Gainera, zuria eta beltza errazago antzematen direnez, haien artean tentsio eta bibrazio bereziak daude eta izaera sublimea bere baitan daramate. Esanahiei begira, zuriak hasierari, egunari eta argiari erantzuten die, beltzak, aldiz, gauari, ilunari, amaierari eta itxiturari.

Aukera honetan ekialdeko artea, dadaismoa, Malevich eta Wittgenstein izango ditu erreferentzia puntutzat. Ekialdeko filosofiaren arabera zuria eta beltza yin eta yang-aren islak izan daitezke. Dadaismoan beltzak dadaistek aldarrikatutako ezezkotasuna adieraziko luke, baiezkotasuna izango litzatekeen zuriaren ondoan. Malevich dela-eta, *Suprematismo*. *Zuria zuriaren gai-*

nean, *Karratu beltza*, *Zirkulu beltza* edo *Gurutze beltza* pinturez gogora gaitetzeke. Wittgensteinentzat argiak ez du kolorerik, ezta zenbakiek ere, eta grisa baldintzen eta testuinguruaren arabera sortzen da, beraz, ikuspegiari estu-estu loturik egongo litzateke.

Asinsengan bai zuriari, bai beltzari eskainitako lanak topa ditzakegu nonahi. Elkarren ondoan daudenean, zeinek bere tokia betetzen du, zeinek bere betiko esanahiak izango ditu (zuriak argiarena eta beltzak ilunarena). Esandakoaren erakusgarri hortxe dugu *Oroimen puskak* erakusketaren *Sail zuri eta beltza*. Gauza bera esan dezakegu *Topaketa berankorrek* erakusketaren serigrafiei buruz. Baina gauzak ez dira hain argiak izango, zeren, batetik, zuria eta beltza kontrajarriak izanagatik ere, biek ala biek hutsunea adierazten baitute, hutsuneak daukan zama filosofiko guztiarekin eta, bestetik, kolore bakoitzari ezarri ohi zaizkion esanahiak irauli egingo baititu. Adibidez, bere artelanean beltzak argitasuna adieraz lezake, heriotzak bizitarantz gida gaitzakeela gogoraraziz.

Topaketa berankorrek erakusketan zulo beltza eta menhirrak ikusten dira. Menhirraren egitura bera daukan eta gela hutsa eta iluna den zulo beltza deitutako instalazioan argirik eta irudirik ezaren zergatia gizakiak une batzuetan bere buruaz hausnartzeko behar duen egoerari dagokio egilearen esanetan: «Sartzen denak esaten du hasieran beldur handia sentitzen duela, baina gero, aldiz, bake izugarria. Gorputzak bizi duen bizi esperientzia bat da. Zentzumenak ezeztatu egiten dira. Ezereza bizitzea da». Beraz, zulo beltza eraikuntza edo deseraiakuntza izango litzateke, ezereza, existentziaz eta mistikaz estalia. Berrogei menhirrak ere beltzak dira. Zergatik?

«Gero hasi nintzen argiarekin (ez kolorearekin) lan egiten, eta ahalik eta argirik gutxiena egon behar zuen. Argia bitarteko sotil baina arriskutsua zen, etengabe kontrolatu beharrekoa; horregatik egin nuen lan kolore beltzarekin, gai baita bizitza izpirik ihes egiten ez uzteko bezainbeste argi bere-tzeko» (*Topaketa berankorrek*, 47-48).

Orain arte esandakoa kontutan hartuta, artelan gotor bezain sotilarekin, hauskor bezain erabatekoarekin topatuko gara eta hainbat galdera erneko zaizkigu barruan. Denboraren tratamenduarekin batera espazioa hainbat norabidetan eta erarik pertsonalenean egituratzeko desira nonahi nabari daiteke, baita espazioa hustekoa ere lerroaren erritmo bizia eta dardara agerrazteraino. Eta horrela, dimentsio espiritual hain luze-zabaleko artelanaren bitartez Asins ardaztu, egituratu eta garbituko gaitu barrutik, gogoia eta pentsamendua argituz eta bestelako zerumugak ireki eta hedatuz. Sakontasun horren bitartez isiltasunean murgildu eta hura entzutera bultzatuko gaitu. Izan ere, Asins bere artelanean biluzten da, horra hor bere egitatasuna, zinezkotasuna, bere pentsamendu guztiaren funtsa dena.

Espiritualtasunak zeregin handia edukiko du, intelektualtasunaren eta egitasmo geometriko eta arrazionalaren ildotik eduki ere, eta hiru norabide-tan garatzen arituko da: arte abstraktuan, egituraren bitartez eta alor matematikoari begira. Lehengoari dagokionean, arte abstraktua definitzen duten hurrengo hiru ezaugarriak bereganatuko ditu, hau da, izaera iraultzailea, indibidualismoa eta lirismoa eta baita Mondrianen esaldi hau ere: «Benetan modernoan den artistak abstrakzioaren kontzientzia dauka edertasun sentimendu gisara». Honetaz landa, Asinsek hurrengo adieraziko du: «Zeren abstraktua dena, nolakotasunaren arabera, pentsamenduaren mugarik gabeko konkretzioa baita» (*Oroimen puskak*, 154).

Egitura dela-eta, honela mintzo zaigu:

«egitura bilakaera da.

ez du bere baitan inolako "giza unibertsaltasunik" gordetzen euskarri gisara, ez da hedadura dialektikoa zentzu hegeliarrean, bilakaera erreala da, egitez gertatua, prozesua, baina prozesua barne bizitzaren bizigarritasun gisara. batzuetan izaera teleologikoa eduki dezake» (*Oroimen puskak*, 103).

Matematikak eta mistika uztartuz, Vitruvioren ikuspegiarekin bat egingo du, forma aztertzeke garaian proportzioari ezinbesteko garrantzia ematera-koan, jakinda proportzioak izadiaren barruko harremanen funtsa mistikoaz hitz egiten duela.

Bestaldetik, forma geometrikoei begira, Asinsen artelanean "chakrak" eta "mandalak" topa daitezke edota horien oroimena burura etor dakioko ikusleari. Chakrak gorputzaren leku zehatz batzuetan dauden bizi indarrak dira. Ez alferrik pitagorikoek indar horri gorputzeko argi argitsua deitu zioten. Mandalari dagokionean, *Sinboloen liburua*-n honako azalpena irakur dezakegu:

«Mandala budismo tantrikoan hobekien ezagututako sinbolo horie-tariko bat da. Literatura budista tibetarrak elkar txirikordatutako hiru mailez hitz egiten du, *kanpoaldeko mandala*, *barnekoa eta alternati-boa* deitutakoez. Kanpoaldeko mandalak giza ingurune guztiaren itxurak biltzen ditu bere baitan: hau da, unibertsoa. Barneko man-dala ingurune horretan bizi direnez osatuta dago: gizakiak. Konposi-zioan, eraikuntzan eta barne aldizkakotasunean kanpoaldeko man-dala bezalakoxea da. Beste mandala, alternatiboa, analogia eta elkarrekikotasun hauen ikasbidea da eta baita yoga egitearen on-dorioa ere» (712).

Espiritualtasuna biziki interesatzen zaio Asinsi, Eduardo Chillidari bezala-xe. Eskultore donostiarrek espiritua zehazki zertan den ez zekien arren, gauzarik azkarrena dela uste zuen. Eta gai hau zela-eta, adibidez, bi galderok

egin zituen: «Espirituak ba al du mugarik?» eta «Zein espazio motak egiten ditu posible mugak espirituaren munduan?» Asinsen artelana Eduardo Chillidak espirituari buruz hausnartutakora hurbiltzen dela esan daiteke.

3. Ondorioak

Elena Asinsen lana bitxia bezain defingaitza da, are gehiago, katalogatzeko ez da, ez baitago inongo korrante artistikotan eta iskin egiten die modei. Bertan partiturei eta koreografiari buruzko ohar estilistikoak, brodatuak zein albainuak eta zubi ikusezinak antzeman daitezke, giro etereoan eta aldakorrean bilduta antzeman ere. Ezezagunaren taupada eta deia ere hor daude baina, batez ere, egiturak eta eritmoak nonahitik helduko zaizkigu.

Bere artea berez ez da bisuala, kontzeptuala baizik, baina, bestaldetik, begiak edertasuna begiesten gozatzen du. Bisualtasunean aritzen bada ere (horra hor urrutira gabe, poesia konkretuarekiko eta Vasarelyrekiko zein op-art-arekiko duen jaidura) ez da berez egile bisuala, ez delako begian gelditzen, begia hausnarketara eta logikara heltzeko bitartekaria izango zaio, beraz, hausnarketa-espazioa ikus-espazioa bainoago dago berarengan. Ikusmena garrantzitsua izan arren, ukimenari ere badagokio, lan haietako askok, batetik, ukipen pantailak baitirudite eta, bestetik, braillez idatzitako testuak. Ez du helburu sentsazioak igortzea, kontzeptuak baizik, baina bere lana ikusterakoan, sentsazio desberdinak eduki ditzakezu. Ez dago irudimenean oinarrituta, baina haren lanen aurrean kokatzen denari irudimena abartu ahal zaio. Berarengatik ere ez dira fantasia eta barrokismoa, baina iradokizunen bitartez Bach bezalako egile batenganaino garamatza. Itxura batera soiltasunagatik (joera sinoptiko horregatik), diseinuarekiko eta dekorazioarekiko harremanengatik, pertzepzio kontuengatik eta arlo industrialari eta teknologikoari erantzuteagatik minimalistatzat har daiteke. Baina ez da minimalista, bere lanak ez duelako zerikusirik Duchampen *ready-made*-ekin, fisikoa ez, baizik-eta espirituala, metafisikoa eta mistikoa delako, subjektiboa eta personala, prozesu artistikoa ardura zaiolako eta ez azken emaitza eta optikoa ez delako (zentzu erabatekoan, behintzat, nahiz eta *Egitura optikoak* deritzon lan bat eduki eta ildo horretatik abiatuta beste batzuk ere). Ez da minimalista informaziorik igortzen ez digulako eta errepikatzen ez delako. Konstruktibistatzat jo daiteke gizartearekiko erakusten dituen planteamendu iraultzaileengatik, errealtatea oso kontutan hartzen duelako edota arkitekturek jokatzeko duen ezinbesteko paperagatik. Baina ez da konstruktibista ere, bere helburuen artean ez dagoelako espazio ilusionistarak sortzea edota plastizitatean bete-betea eta modu erabatekoan murgiltzea (behintzat, konstruktibistek ilusioa eta plastizitatea garatu zuten moduan). Bere artelanak pinturak edo eskulturak direla pentsa daiteke, pinturak, lerroengatik eta bolumenagatik, eta eskulturak, berriz, hiru dimentsiotako espazioagatik, er-

liebeagatik eta objektuagatik. Baina ez dira, osoro hartuta behintzat, ez pinturak ezta eskulturak ere, ez daudelako ez piktorikoki, ez eskultorikoki materializatuta (baina, bestaldetik, izan badira, trazu espiritualak lekuko). Dadaismotik zenbait aspektu bereganatzen baditu ere (askatasun egarria eta errebeldia, artea eta bizitza gauza bera direlako ustea, izaera estetikoak), ez da dadaista, intuitiboa ez, baizik-eta hausnarketa zalea eta logikoa delako eta ondorioz baita neutroa ere, dadaisten aldarri desordenatuetatik eta eztanda-tatik urrun, berezkotasun edo bat-batekotasunaren, dardararen eta probokazioaren kontrajarreran. Arestian ohartarazi bezala, diseinuarekin zerikusi handirik badu, baina ez da diseinu hutsean geratzen. Artea ikuslearengana hel dadin nahi du, baina bere artea ez da herrikoia, kultua eta goi mailakoa den aldetik.

Bereizketa hauek guztiak Asinsen artelanak zigilu propioa edukitzearen ondorio dira eta gauzak honela, bere lanera hurreratutako orok nolabaiteko harridura jasoko du, ezin esan halako bat.

Sortzerakoan, askatasun osoz jokatzeko duela, arte bizitua, sentitua eta espermentatua da Asinsena, gu hartu eta babestearekin batera, geuk geure burua gara dezagun eskatzen ari dena, "konstruitzen" eta "dekonstruitzen" diharduena. Orain arte esandakoak kontuan hartuta ez da harritzeko bere bide koherente eta zaila ibilitakoan, lengoia bat eta espazio propio bat sortu izana eta hainbat arlotan (geometria, semiotika...) sistemak egitura-tu izana. Hain zuzen ere, eraikuntza da Asinsen bidea. Honen bitartez transzendentziarantz jasotako artelana erdietsiko du.

Bibliografia

- ASKOREN ARTEAN: *Elena Asins. Fragmentos de la memoria*, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, 2011.
- ASKOREN ARTEAN: *Elena Asins. Topaketa berankorak. Encuentros tardíos*, Koldo Mitxelena Kulturunea, 2012.
- ASKOREN ARTEAN: *La proporción: arte y matemáticas*, Editorial Graó, Barcelona, 2009.
- ASKOREN ARTEAN: *El libro de los símbolos*, Taschen, Colonia, 2011.
- ASKOREN ARTEAN: *Victor Vasarely*, BBK, Bilbao, 2012.
- ASTIZ, Inigo (Elena Asinsen elkarrizketatzailea): "Kutsaduraz garbi nahi dut nire lana", *Berria*, 2011ko abenduaren 30a.
- ECO, Umberto: *La estructura ausente*, Editorial Lumen, Barcelona, 1978.
- ELGER, Dietmar: *Arte abstracto*, Taschen, Colonia, 2008.
- HABERMAS, Jürgen: *Teoría de la acción comunicativa*, Editorial Trotta, Madrid, 2010.

- LANDA, Isabel: "La utopía de Elena Asins", *El País*, 17 de junio de 2012.
- _____ : "Asins invita a reflexionar sobre el presente", *El País*, 21 de junio de 2012.
- LAO ZI: *Tao te king*, Siruela, Madrid, 2007.
- LIZARRALDE, Mikel: "Ebakiak iraganari", *Berria*, 2012ko ekainaren 21a.
- MARTIN, Sylvia: *Videoarte*, Taschen, Colonia, 2006.
- MARZONA, Daniel: *Arte minimalista*, Taschen, Colonia, 2009.
- RUIZ MANTILLA, Jesús (Elena Asinsen elkarrizketatzailea): "España no es una madre, es una madastra", *El País Semanal*, 20 de noviembre de 2011.
- STEINER, George: *Lenguaje y silencio*, Gedisa, Barcelona, 2003.
- TRÍAS, Eugenio: *La imaginación sonora*, Galaxia Gutenberg, Barcelona, 2010.
- VEGA, Gustavo: "Formas y tendencias de la actual creación poética visual" in *Zurgai*, Diciembre, 2000.
- WILHELM, Richard: *I Ching. El Libro de las Mutaciones*, Edhasa, Barcelona, 2009.
- WITTGENSTEIN, Ludwig: *Tractatus logico-philosophicus*, Alianza Editorial, Madrid, 2009.
- _____ : *Diarios, conferencias*, Editorial Gredos, Madrid, 2009.
- _____ : *Investigaciones filosóficas*, Editorial Crítica, Barcelona, 2010.